

УДК 351.713:339.543:364(477)

Н.О. Коваль, асистент кафедри морського та митного права НУ «ОЮА»

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Стаття присвячена розкриттю загальних принципів переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України. Підкреслюється, що в митному законодавстві України відсутня систематизація загальних принципів переміщення, хоча деякі принципи прямо зазначені в Митному кодексі України, а інші можливо виділити тільки аналізуючи митно-правові норми. Звертається увага на невизначеність в Митному кодексі України поняття «переміщення товарів через митний кордон України».

Ключові слова: переміщення товарів через митний кордон України, переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України, принципи переміщення, гуманітарна допомога.

Стаття посвящена раскрытию общих принципов перемещения гуманитарной помощи через таможенную границу Украины. Подчеркивается, что в таможенном законодательстве Украины отсутствует систематизация общих принципов перемещения, хотя некоторые принципы прямо указаны в Таможенном кодексе Украины, а другие можно выделить, только проанализировав таможенно-правовые нормы. Обращается внимание на отсутствие в Таможенном кодексе Украины понятия «перемещение товаров через таможенную границу Украины».

Ключевые слова: перемещение товаров через таможенную границу Украины, перемещение гуманитарной помощи через таможенную границу Украины, принципы перемещения, гуманитарная помощь.

Article is devoted to the discovering of the general principles of the humanitarian aid transposition through the customs border of Ukraine. It is underlined that in the customs legislation of Ukraine there is no ordering of the general principles of moving though some principles are directly specified in the Customs code of Ukraine, and it is possible to allocate others only having analyzed customs legal rules. The author draws the attention to the absence in the Customs code of Ukraine of such concept as «moving goods through the customs border of Ukraine».

Key words: moving goods through the customs border of Ukraine, the humanitarian help transposition through the customs border of Ukraine, moving principles, humanitarian aid.

Переміщення товарів через митний кордон України здійснюється з дотриманням митних правил, які встановлені загальними нормами. Однак, переміщення конкретної категорії товару через митний кордон України має свою специфіку і найчастіше врегульоване не тільки Митним кодексом України (далі – МК України), але і іншими нормативними актами (причому це і законодавчі, і підзаконні акти). Наприклад, переміщення культурних цінностей через митний кордон України регулюється не тільки нормами МК України, але і Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», переміщення металобрухту через митний кордон України, крім норм МК України, регулюється нормами Закону України «Про металобрухт», переміщення лікарських засобів через митний кордон України, також крім норм МК України, регулюється Законом України «Про лікарські засоби». Звичайно, переміщення кожного конкретного товару, в тому числі і гуманітарної допомоги має свою специфіку.

Особливості переміщення окремих товарів через митний кордон України неодноразово були предметом досліджень науковців. Такі вчені як Додін Є.В., Прокопенко В.В., Трофімов С.А. розглядали особливості такого переміщення

в залежності від виду транспорту. Дьоміна С.Ю., Крущук О.С., Тулянцева І.В., Федотов О.П., Шевчук О.М. досліджували специфіку переміщення окремих товарів через митний кордон України. Але особливості переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України, які базуються на загальних принципах переміщення, так і залишилися поза увагою науковців. Тому метою статті є дослідження загальних принципів переміщення саме гуманітарної допомоги через митний кордон України.

Аналіз Митного кодексу України 2012 р. щодо поняття «переміщення товарів через митний кордон України» дозволяє дійти висновку про те, що він не містить загального поняття «переміщення через митний кордон України товарів», втім як і попередній МК України 2002 р. Однак у попередньому МК України були надані окремі визначення в залежності від способу переміщення (в ручній поклажі, несупроводжуваному багажі тощо). Впевнені, що визначення переміщення товарів через митний кордон України окремими способами, які містились в МК України 2002 р. є формальними, в яких не відображається зміст цього терміну. Саме тому, низка вчених в своїх дисертаційних дослідженнях та публікаціях звертає увагу на невизначеність цього поняття.

Дьоміна С.Ю. пропонує наступне визначення словосполучення «переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України»: це «здійснення дій з ввезення на митну територію України, вивезення за межі митної території України чи транзит через її митну територію у будь-який передбачений законодавством спосіб товарів та (або) транспортних засобів» [1, с. 77]. Інша група дослідників розглядає поняття «переміщення через митний кордон України» в залежності від конкретного переміщуваного товару. Так, Федотов О.П. пропонує під переміщенням через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів розуміти «здійснення дій з ввезення на митну територію України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів уповноваженими на те підприємствами і організаціями у пунктах пропуску через митний кордон України, визначених національним законодавством і додержанням порядку оформлення дозвільних документів» [12, с. 8]. Тулянцева І.В. розглядає порядок переміщення культурних цінностей через митний кордон України як «комплекс правил, що передбачають послідовне здійснення певних дозвільних та митних процедур, спрямованих на попередження незаконного вивезення та ввезення культурних цінностей» [11, с. 14]. Крущук О.С. під «переміщенням продуктів харчування через митний кордон України» розуміє виконання дій відповідними особами та митними органами щодо ввезення на митну територію продуктів харчування у будь-який спосіб та засіб, а також транзиту продуктів харчування митною територією України [3, с. 11]. Шевчук О.М. наводить наступне авторське трактування конструкції порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України — це «специфічна, комплексна й різноманітна діяльність держави, що виявляється у функціонуванні її органів відповідно до державних інтересів шляхом визначення певних умов переміщення лікарських засобів через митний кордон України зі стягненням митних платежів, здійсненням митного оформлення та митного контролю» [13, с. 6].

На наш погляд, перш за все необхідно звернути увагу на главу 28 МК України,

яка має назву «Переміщення товарів через митний кордон України» і включає ст.ст. 194 – 200. Якщо проаналізувати зміст вищезазначених статей, можна дійти висновку про те, що статті цієї глави необхідно розділити на дві групи:

- перша група норм, які стосуються виключно вимог відносно переміщення і включають ст.ст. 195 «Пункти пропуску через державний кордон України, в яких товари переміщуються через митний кордон», 196 «Заборона щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України», 197 «Обмеження щодо переміщення окремих товарів через митний кордон України», 199 «Граничний строк перебування товарів, транспортних засобів комерційного призначення у пунктах пропуску через державний кордон України»;

- друга група норм стосується виключно однієї стадії митного оформлення – попередніх операцій. Ківалов С.В. виділяє наступні стадії митного оформлення і називає їх «...частинами митного оформлення: 1) попередні операції; 2) тимчасове зберігання; 3) декларування»[2, с. 75]. До таких операцій необхідно віднести ст.ст. 194 «Попереднє повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України», 198 «Подання документів та відомостей митним органам у пунктах пропуску через державний кордон України», 200 «Доставка товарів та документів у місце, визначене митним органом».

Аналіз змісту цих норм не дозволяє зрозуміти «сміслову навантаження» поняття «переміщення товарів через митний кордон України». Більш того, друга група норм (ст.ст. 194, 198, 200 МК України) стосується взагалі лише одного напрямку переміщення, а саме ввезення, тоді як є ще один напрямок переміщення – це вивезення.

В п. 4 ст. 4 МК України міститься визначення термінів «ввезення товарів, транспортних засобів на митну територію України», «вивезення товарів, транспортних засобів за межі митної території України», і це сукупність дій, пов'язаних із переміщенням товарів, транспортних засобів через митний кордон України у будь-який спосіб у відповідному напрямку. Таким чином, сказане вище дозволяє констатувати, що переміщення товарів через митний кордон України здійснюється у двох напрямках (ввезення або вивезення) [6]. Вважаємо, що під переміщенням гуманітарної допомоги через митний кордон України необхідно розуміти сукупність виконання митних формальностей щодо дотримання митних правил ввезення в Україну гуманітарної допомоги або вивезення із України гуманітарної допомоги.

Будь-яке переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів базується на основних принципах, тобто на загальних положеннях, правилах, нормах поведінки, якими керується митна система. Принципи – це керівні ідеї, що дають характеристику змісту якого-небудь поняття, розкривають його сутність [10, с. 123].

На жаль, у МК України не тільки не всі принципи розкриті, але й взагалі відсутня їхня систематизація. Хоча в деяких країнах СНД окремі глави митних кодексів окремо присвячені загальним принципам переміщення товарів через кордон держави. Наприклад, глава 3 МК Республіки Молдова присвячена загальним принципам переміщення товарів і транспортних засобів, а також видам митних режимів [5]. Глава 2 МК Грузії присвячена загальним принципам переміщення через митний кордон Грузії товарів і транспортних засобів [4].

Тим не менш, у митному законодавстві України деякі принципи прямо заз-

начені в МК України, а інші – можливо виділити тільки аналізуючи митно-правові норми. Детально розглянемо основні принципи переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України.

По-перше, зазначимо, що всі громадяни (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства) за умови виконання вимог МК України та інших законів України можуть переміщувати через митний кордон України будь-які товари, крім тих, які заборонені до ввезення в Україну і вивезення з України. Таким чином, ввезення в Україну, вивезення з України і транзит через її територію окремих видів товарів може бути заборонений або обмежений законодавством України. Про це свідчать ст.ст. 196 – 197 МК України. Характеризуючи цей принцип відносно переміщення гуманітарної допомоги необхідно звернути увагу на Закон України «Про гуманітарну допомогу», відповідно до якого ввезення гуманітарної допомоги може здійснювати будь-який донор (юридична або фізична особа), який добровільно надає гуманітарну допомогу, але не будь-кому, а чітко визначеним отримувачам гуманітарної допомоги, які у встановленому законодавством порядку зареєстровані як отримувачі такої допомоги. В ст. 6 цього Закону вказується, що визнання товарів (робіт, послуг) гуманітарною допомогою здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, у кожному конкретному випадку з урахуванням таких особливостей [8]. В цій статті також визначено, що не відносяться до гуманітарної допомоги піддакцизні товари за деякими виключеннями.

Надання (вивезення) гуманітарної допомоги регламентується ст. 10 Закону України «Про гуманітарну допомогу». Як зазначено в цій статті, «керуючись гуманними принципами, Україна може надавати гуманітарну допомогу іншим державам. Рішення про надання Україною гуманітарної допомоги приймається Верховною Радою України або Президентом України. Порядок надання Україною гуманітарної допомоги встановлюється Кабінетом Міністрів України» [8].

Таким чином, надання гуманітарної допомоги іншій країні можливо виключно при прийнятті такого рішення або Верховною Радою України, або Президентом України, тобто фізична або юридична особа ініціювати та здійснити таку дію не повноважена діючим українським законодавством.

По-друге, переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів здійснюється через пункти пропуску на митному кордоні України, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку. А переміщення окремих видів товарів через митний кордон України може здійснюватися через спеціально визначені пункти пропуску на митному кордоні України. Перелік таких пунктів пропуску затверджується КМ України (ст. 195 МК України) [6].

По-третє, декларант самостійно визначає митний режим товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, відповідно до цілей їхнього переміщення і на підставі документів, які подаються митному органу для здійснення митного контролю і митного оформлення. Наголосимо, що товари переміщуються через митний кордон згідно з митним режимом. МК України закріплює 14 видів митних режимів. Не викликає сумнівів, що відносно переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України застосування усіх 14 видів митних режимів неможливо. Найбільш розповсюдженими

митними режимами при переміщенні цієї категорії товару є імпорт, експорт, транзит, знищення або руйнування.

По-четверте, усі товари і транспортні засоби, які переміщуються через митний кордон України, підлягають митному контролю та митному оформленню. Митний контроль передбачає проведення митними органами мінімуму митних процедур, необхідних для забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи.

Відповідно до ч. 7 ст. 9 Закону України «Про гуманітарну допомогу» органи охорони державного кордону, митні органи забезпечують першочергове проведення контролю гуманітарних вантажів під час перетину державного кордону України [8].

Згідно з ч. 6 ст. 9 цього Закону митні органи зобов'язані забезпечити оперативне безкоштовне проведення митного оформлення гуманітарних вантажів, а також їх цілісність під час перетину митного кордону України [8].

Слід звернути увагу на те, що декларування переміщеної через митний кордон України гуманітарної допомоги здійснюється з використанням вантажної митної декларації. Відповідно до п. 4 Інструкції про першочергове безкоштовне спрощене декларування гуманітарних вантажів «товари (предмети), що ввозяться (пересилаються) як гуманітарна допомога, підлягають першочерговому безкоштовному спрощеному декларуванню митним органам з обов'язковим проставленням у товаросупровідних документах, вантажних митних деклараціях клейма «Гуманітарна допомога. Продаж заборонено», яке при митному оформленні завіряється особисто номерною печаткою інспектора митниці. Товаросупровідні документи та вантажні митні декларації без такого клейма для оформлення не приймаються» [9].

По-п'яте, товари та інші предмети, відносно яких надані пільги у сплаті податків і зборів, можуть використовуватися винятково з тією метою, у зв'язку з якою були встановлені такі пільги. Стаття 485 МК України передбачає відповідальність за використання товарів, відносно яких надано пільги щодо сплати митних платежів, в інших цілях. Передбачається, що в інших цілях такі товари можуть використовуватися, але тільки за згодою митного органу України і за умови сплати митних платежів.

Згідно зі ч. 1, 4 ст. 287 МК України гуманітарна допомога звільняється від оподаткування ввізним митом [6]. Відповідно до ст. 197.11 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції із ввезення на митну територію України гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу» [7]. Згідно зі ст. 213.3.9 Податкового кодексу України звільняються від оподаткування акцизним збором операції з підакцизними товарами щодо ввезення на митну територію України таких товарів (продукції) (крім алкогольних напоїв і тютюнових виробів) як гуманітарної допомоги, наданої згідно з нормами Закону України «Про гуманітарну допомогу» [7]. Тобто переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України здійснюється з наданням пільг щодо сплати митних платежів.

Підводячи підсумки, хотілось би звернути увагу законодавця на чітке визначення поняття «переміщення», включення його до МК України. Подібним кроком має стати систематизація загальних принципів переміщення в окрему главу МК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дьоміна С.Ю. До переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України / С.Ю. Дьоміна // Митна справа. — 2010. — № 2. — С. 75-78.
2. Кивалов С.В. Средства осуществления таможенной политики Украины / С.В Кивалов. — Одесса: «Астропринт», 1995. — 128 с.
3. Крущук О.С. Правове регулювання переміщення продуктів харчування через митний кордон України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». — Одеса, 2010. — 18 с.
4. Митний кодекс Грузії від 14 листопада 1997 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://policy.mofcom.gov.cn/english/flaw!fetch.action?id=02d6513d-9298-4010-b41f-d7af702a6963&pager.pageNo=47>
5. Митний кодекс Республіки Молдова від 20 липня 2000 р. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=319745&lang=2>
6. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року // Голос України від 21.04.2012 р. — № 73 - 74.
7. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 13-14, № 15-16, № 17. — Ст. 112.
8. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 51. — Ст. 451.
9. Про затвердження Інструкції про першочергове безкоштовне спрощене декларування гуманітарних вантажів: Наказ Державної митної служби України від 24 грудня 1999 р. № 852 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 2. — Ст. 50.
10. Теория государства и права / Под ред. С.С. Алексеева. — М.: Норма, 2001 — 283 с.
11. Тулянцева І.В. Правове регулювання переміщення культурних цінностей через митний кордон України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». — Харків, 2010. — 20 с.
12. Федотов О.П. Організаційно-правові основи боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». — Одеса, 2004. — 20 с.
13. Шевчук О.М. Правове регулювання порядку переміщення лікарських засобів через митний кордон України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». — Харків, 2012. — 20 с.